

MIT TARTSUNK

MAGYAR EMBEREKRŐL

MIKOR ÉZ IDŐBEN

A KINEVEZÉS UTJÁN NYERT

HELYHATÓSÁGI HIVATALOKAT

ELYBLAJAK

1892.

NY. 10. 10. 10. 10. 10.

PEST.

EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁSA

1892.

13
96

6.

Külföldi rovat.

1862

Címe:

DE BALLAGI GÉZA.

Mit tartunk azon magyar emberekről,
kik ez időben a kinevezés útján nyert hely-
hatósági hivatalokat elvállalják?

Ez a kérdés, melyre,— a mennyire lehet röviden, s
inkább a nagy közönséghez szólva— megfelelni
ohajtanék.

Mielőtt azonban a kérdés fejtegetésébe bocsátkoz-
nám, a netalán támadható félreértések elkerülése végett
jónak látom megjegyezni, miszerint én soha tiszt-
viselő nem voltam, nem vagyok, és ha agond-
viselés úgy akarja, mintén, nem is leszek so-
ha, s ekként nincsen személyes okom arra, hogy
a most vállalkozó tisztviselők mellett szót emeljek; még
is ha oly okokra figyelmeztetem a közönséget, melyek-
nél fogva a tisztviselőkről másképen kell itél-
nem, mintsem a mai közvélemény itél: ebből
senki se következtesse azt, hogy én a mostani kivételes
állapotnak szószólója vagyok. — Sőt épen ellenkező-
leg, ez állapotnak mielőbbi megszüntetését én is csak
úgy ohajtom, mint akármellyik jó hazafi; én is a tör-
vényesség kellékét nem csak a czélra, melyet elérni
akarunk, hanem az elérés eszközeire is kiterjesztem a
hol lehet, s úgy vagyok meggyőződve, hogy a törvény-
sértéseket, nem törvényellenes lépésekkel, hanem egye-
dül törvényes uton lehet koczkáztatás nélkül orvosolni.

Ezen óvás előbocsátása után áttérek a felvett kérdésre s mindenek előtt megállapítom azon pontot, melyből kiindulok. —

Már e föltett kérdésből észreveheti mindenki, hogy nem a kormány eljárását akarom bírálgatni, minél fogva nem érinthetem azon okokat, melyek miatt a megyebizottmányok és képviselő testületek föloszlattak; hanem egyedül a pusztá tényre szoritkozom, s abból indulok ki, hogy a feloszlatus megtörtént, s annak következtében a választott tisztviselők tömegesen lemondottak, vagyis visszavonultak, rövid határidőt szabván a kormánynak, mialatt tisztviselők után lászon, mert azután hivataloskodásukat nem folytatják.

A magyar kormánynak, mely a tisztikarok ezen elhatározásáról értesítettett, gondoskodnia kellett, hogy kormány és közönség tisztviselők nélkül ne maradjon; s ezt úgy hiszem a személy- és vagyonbátorság tekintetéből a közönség is óhajtotta.

A kormány feladata bizonyára nehéz volt; azonban józan ésszel senki sem számithatott arra, hogy az egyszerre megüresült államasokat a lemondó tisztviselők által engedett határidő alatt betölteni nem lehet, s az ebből keletkezendő zavar a nemzeti óhajtások kielégítését eszközözlendi, mire azután a tisztviselői testületek államasokra visszatérendenek.

Nem; erre se a lemondó tisztviselők, se a közönség nem számított, ily eredménynyel legfőlebb egy pár gondolkozni nem tudott együgyű kecsgethette magát, kik az adó megtagadását sem tulajdonították a valódi oknak, hanem ugy okoskodtak, hogy ha adót nem fizetünk: nem lesz pénz, e nélkül nem lehet kormányozni és azután minden meglesz a mit mi akarunk.

Azonban azt sem vártuk, hogy a lemondások el nem fogadtatnak, s a tisztviselők állomásaik megtartására kényszeríteni fognak. — A személyes szabadság nem tür ily erőszakot, az elvből visszalépő tisztviselőket meggyőződésökkel ellenkező szolgálattételre kényszeríteni sem szabad, sem czélszerű nem lett volna, s azért a kormány lemondásuk elfogadását a lehetséges helyettesítésig a közjó érdekében elhalaszthatta ugyan, de végképen meg nem tagadhatta.

E szerint az alkotmányos tisztviselők megmaradásához reményünk nem lévén, nem várhattunk egyebet a kormánytól, mint hogy az a megüresült tiszti állomások betöltése iránt intézkedjék.

De hogyan? új bizottmányok mint választó testületek alakítása s új választások elrendelése által?

Valóban ezen eljárás ellen az 1848-iki törvénynek legaggodalmasabb hivei sem tehetnének észrevételt, s ez megnyugtatta volna a törvényesség embereit.

Ugyanis az 1848-ik évi IV. tör. czikk. 5 §. szerint joga van Ő Felségének az országgyűlést is föloszlatni, s ekkor új képviselő választást rendelni; ki tudná alaposan tagadni azt, hogy Ő Felségének a kevesebbre, tudni illik a megyei és városi kisebb képviselő testületek föloszlatására, ezek helyett új képviselő testületek alakítására, és tisztviselők nem létében, tisztikarok választására joga van? —

Ámde ezen királyi jognak elismerése mellett könnyen megnyugodtunk volna a választás elrendelésében, mivel a képviselő testületek és helytartósági tisztviselők választása világos törvényekben gyökerezik, s bizonyosan számos jeles tisztviselőt nyertünk volna azok-

ban, kik jelenleg törvénytelennek tekintvén a kinálkozó állást, a hivataloskodástól tartózkodnak.

Most ezek és ezekkel együtt a közállapottal törődő közönség nagyobb része tele aggodalommal azt kérdezik, vajjon megfér-e az alkotmányossággal az, hogy a a helyhatósági tiszti állomások a választás mellőzésével kinevezés útján töltenek be?

S erre azt mondják, hogy az 1848 XVII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, törvényczikkelyek szerint a helyhatóságok képviselő-testületei és tisztviselői mindugy választandók, — és a törvény sehol sem említi, hogy választás helyett, habár csak szükség esetében is, kinevezésnek helye van, — sőt. a XXVII. törvényczikk 5. §. a patriciusokról szólván, világosan kijelenti, hogy jövőben patricius tanácsnokot nevezni nem lehet, mi azok azonosságánál fogva a többi tisztviselőkre is kiterjed.

Pedig a helytartósági önállás ezen elve az idézett 1848-iki törvényekben nem is új, — már az 1548 évi 70 t. cikkben ki van mondva, hogy a megye alispánja ne egyedül a főispán által, hanem a megye közönségének megegyezésével választassék.

Megerősített ezen törvény az 1723. 55. törvényczikk által, sőt kiterjesztetett a megye egyéb tisztviselőire is, kik azután mindenkor ugy választattak.

A városokra nézve a tisztviselők választását elrendeli az 1608 évi koronázás előtti 13. törvényczikk, megerősített ez az 1647: 78, — 1649: 19, s különösen az 1715: 26. törvényczikkelyek által.

És így több törvényhelyet lehetne idézni, melyekkel a helyhatósági tiszti állomásoknak kinevezés útján betöltése ellenkezik.

Igen is ellenkezik, én is azt mondom, s minden magyar ember azt mondja, hogy a helyhatósági tisztviselők rendes betöltési módja törvény és gyakorlat szerint egyedül a választás.

Azonban sok itt a kérdés: sikerült volna-e a választási kísérlet? lehetett-e arra számítani hogy a visszalépett tisztviselők az új alakítás munkájában segédkezet nyújtandának? és ha erre biztosan nem lehetett számítani, vajjon tanácsos lett volna-e az úgy is túlizgatott kedélyeknek még inkább fölizgatására a választások által alkalmas nyújtani s bizonytalan sorsra bizni a csendet és rendet, avagy annak fentartása tekintetéből fegyveres erőt állítani a választók háta mögé? s addig is, még a választás létrejöhet, — mi minden esetre több időt igényel, mint a mennyit a lemondó tisztviselők engedtek — nem lett volna-e veszélyes a helyhatóságokat csupán az itt ott megbízott csendbiztos belátására bizni, s általános hivataloskodási szünetnek helyet adni?

Valóban, ha mindezt csendes lélekkel megfontoljuk, úgy megnyugodhatunk abban, hogy az alkotmányos mozgalmak ezuttal elmaradtak, s a szóban forgó kinevezéseket nem a törvényesség hanem a szükségesség szempontjából ítéljük meg, s akkor kiméletesebbek leszünk azon hazánkfiak irányában, kik a szükség által hivatva nem csak a kormány, hanem sokkal inkább a közönség érdekében vállalkoztak. Sőt, még szelídebben kell itélnünk, ha a kinevezéseket nem tekintjük állandó intézkedésnek s nem is tartjuk kinevezéseknek, hanem inkább ideiglenes tisztviselőségeknek, úgy hogy a helyettesített tisztviselők csak addig foglalnak helyet, míg a

tömeges lemondások következtében megürült tiszti állomások új választások által betölthetnek.

Az ily helyettesítések törvényeinkkel nem ellenkeznek, sőt a törvényeken s hosszas gyakorlalon alapulnak.

A mi a törvényeket illeti, idevonatkozólag föl lehet említeni az 1641. 15. t. cikket, mely szerint a hivatalokrai kinevezési jog a királyt illeti; az igaz, hogy e jog az idézett törvény világos kitételénél fogva csak az ország törvényei szerint gyakorolható, s azért a fentebb hivatkozott törvények ellenére a helyhatósági tisztviselők kinevezésére ki nem terjeszthető, — azonban mi gátolja eme királyi jog kiterjesztését a helyettesítési kinevezésekre nézve akkor, midőn a helyhatósági tisztviselők választását rendkívüli körülmények gátolják, tehát a midőn a választás iránt rendelkező törvények végrehajtása nem lehetséges? —

Vajjon a végrehajtó hatalom, mely az 1790/1, 12 törv. cikk szerint a király kezébe van letéve, nem tehet e czélszerű intézkedéseket ily szükség esetében a szükség törvényénél fogva, és ha kell, a törvénytől eltérőleg is, a közjó érdekében azon elvnel fogva: mi szerint az ország java a legfőbb törvény?

Egyébiránt az 1805 évi 5. törv. cikkben világosan fen van tartva a király azon joga, melynel fogva Ő Felsége rendkívüli esetekben királyi birtosokat küldhet a megyékbe és városokba, — s az állam biztonsága tekintetéből intézkehetnek.

És csakugyan, megtörtént az alkotmányos életünkben az előtt is, hogy a megye kormányzója tisztviselőket helyettesített, hogy a helyhatóságokba királyi biztosok küldettek, kik a lelépett vagy felfüggesztett

tisztviselők helyébe másokat neveztek ki, megtörtént az az 1848 évi törvények mellett a magyar ministerium kormányzása alatt is, hogy alispánok és más tisztviselők helyettesítettek a megyei közgyűlésen kívül, a törvényes választás mellőzésével, természetesen csak ideiglenesen addig, még a választás akadálya meg nem szűnik

Azon időben senkinek sem jutott eszébe az így helyettesített tisztviselőket nem alkotmányosoknak tekinteni; vagy azok hazafiságában kételkedni kik az állomásokat elfoglalták. — És noha az 1715, 56 t. cikk által kiterjesztett 1548, 70 t. cikk a tisztviselők választását oly szentesítés alatt parancsolja, hogy különben, az az a nem választott tisztviselőknak senki se engedelmesséjék, nem hallottuk, hogy valaki csupán e törvényességi szempontból az engedelmességet megtagadta vagy valamelyik törvényhatóság részéről az ily helyettesítések ellen törvénysértés miatt óvás tétetett volna, — mi bizonyosan arra mutat, hogy az ily kivételes helyettesítés törvény ellenesnek nem tekinthető.

Sőt 1861-elején is fordult elő esete a királyi biztosi működésnek. Sz. K. Pécs városának 1848 évben megválasztott tisztviselői egy néptömeg élén hivatalaikba visszahelyezkedtek, ezen eljárás a királyi biztosul kiküldött főispán által megsemmisítettett, — s azután az 1848-ban választott tisztviselői kar a királyi biztos által visszahelyeztetett, s megmaradt az általános lemondások napjáig.

E tisztviselők a mennyire tölők telett, minden alkalommal iparkodtak bebizonyítani azt, hogy a törvényekhez ragaszkodnak s mi több, az egyik valamelyik közgyűlésben csupa törvényességi tulbuzgóságból bün-

perbe akará fogatni a magyar királyi helytartótanácsot azért, mivel az a törvénytelen adó beszédését tudatni nem iszonyodott!!! de azért saját hivatalos állását, melyet a királyi biztostól nyert, alkotmány ellenesnek nem tartotta s nem is emlékezem, hogy valaki a királyi biztos általi behelyezés, mint törvénytelen eljárás ellen fölszólt volna!

Ha mindezeket szem előtt tartjuk, úgy azon hazánkfiat, kik ez időben a megye kormányzóitól a helyettesítési kinevezést elfogadják, csupán a választás mellőzése miatt nem fogjuk azok sorába állítani, kik az 1861 évi magyarországyűlés második föliratában a nem alkotmányos tisztviselők nevezetével érintetnek.—És úgy hiszem, ha e felirat nagy szerzője megkérdeztetnék, ő maga is úgy nyilatkoznék, hogy ama szigorú emlékeztetés a most vállalkozó tisztviselőkre nem alkalmazható.

Azonban azt mondják, hazafisági szempontból nem kellene a kinevezéseket magyar embereknek elfogadni. Nem kellene pedig azért, ugymond egyik-másik, mivel a tisztviselőknak oly rendeleteket kell majd teljesíteniök, melyek törvényeinkkel ellenkeznek, be kell szedniök a törvénytelen uton kivetett adót, a bélyeget s bélyegilletményeket, noha ezen adókat a haza valamennyi törvényhatóságai s a magyarországyűlés törvényteleneknek nyilvánították; részt kell venniök az alkotmányellenes katonaaállításban, engedelmeskedniök a helytartó tanácsnak és királyi kancelláriának, holott ezen hatóságokat a helyhatóságok törvényeseknek el nem ismerték, azon fölül még az is megtörténhetik, hogy a birodalmi tanácsba küldendő követek közvetlen

választása elrendeltetvén, a tisztviselőknak meg fog hagyatni, miként a választást kihirdessék és eszközöljék!

Nem, ezt nem teheti magyar ember teljesitse; ezen törvénytelenégeket, a kinek tetszik, de a magyar nem engedheti magát eszközül használtatni saját érdeke, saját hazája ellen! —

Igy gondolkozik, mint tapasztaltuk, egyik másik hazánkfia, kiknek hazaszeretetét nem vonjuk kétségbe, de a kik a higgadtabb jövőben maguk is belátandják, hogy a haza sorsa forogván kérdésben, a legneme-sebb szív sugallatait is háttérbe kell szorítani a számító ész, hideg parancsa előtt.

S ime, ha ezen ügyet az ész bírószerékhez visszük. vajjon nem azt fogja e kérdezni, mi haszna lesz ha a magyar visszavonul? nem fogják-e azért a törvénytelen rendeleteket teljesíteni mások? elmarad e akkor az adó, a bélyeg és katonaállitás? — megszűnnek-e azért a nem alkotmányos hatóságok, a helytartótanács és királyi kanczellária, s lesz-e ezek helyébe magyar független felelős ministerium föllállitva?

A mi pedig a birodalmi tanácsbai közvetlen választásokat illeti, az ez iránti intézkedés még nincs megtéve, s meglehet, hogy el is marad. De ha még is megtörténnék, hogy a tisztviselőknak a választás kihirdetése és elintézése megparancsoltatnék, — ki tudja előre megmondani, hogy a tisztviselők nem úgy fogják e magokat viselni, mint hazafiakhoz illik? —

De különben is, ha létrejőne a választás, ki tulajdonitaná azt a tisztviselőknak, kik a közönséget nem kényszeríthették a választásra; — ha pedig a közönség nem fogna választani, mit ártottak akkor a tisztviselők azzal, hogy a választást kihirdették.

Csak egy kis nyugalommal gondolkozzunk e tárgy fölött, s fontoljuk meg, hogy a magyar népnek a haza nem egy vidékén — mindene a tisztviselő, ki azt oda vezetheti a hová akarja, — s ha ezt megfontoljuk, ugy lehetetlen azon eshetőségre nem gondolnunk, mely érhetne bennünket azon esetben, ha a tisztviselői állomásokat nem magyar emberek foglalnák el.

És más tekintetben, ha a gondviselés ugy akarta, hogy a magyar nemzetnek még egy ideig viselnie kell ama terheket melyek vállait oly fájdalmasan nyomják, vajjon nem jobb-e ha azok felrakásával saját fiai vannak megbizva, kik azokon számtalanszor könnyithetnek? —

Emlékezzünk csak vissza az 1848 utáni évekre, hány magyar emberen segített az itt ott helyet foglaló magyar tisztviselő, s hányszor érezte meg a közönség is a különbséget, ha valamely rendeletet egyszer magyar és máskor idegen tisztviselő teljesített! — amaz szinte megtette kötelességét, de talán kimélettél s szeretettel honfiai iránt, mi a hatalomnak sem ártott; emez pedig tulszigorral és gyűlölettel, — melylyel elnyelte volna a magyart — talán sokkal többet tett, mind kötelessége lett volna.

Ám vessük félre ezen tekintetet, ha már annyira hozzászoktunk a szenvedéshez, szánjuk el magunkat mindenre, a mit ember elviselhet, de ha nemzeti létünket is veszélyeztetjük, — ugy jobb lesz előbb számot vetni a jövővel.

Ugyan mi történnék akkor, ha a helyhatósági tiszti állomásokon magyar ember nem foglalna helyet, s az ekként nyilvánuló közvélemény az országos hivatalok és méltóságok viselésétől is visszariasztaná a magyar férfiakat?

Megakadna talán a kormányzás kereke? Ó nem. Csehország, Morva, Silezia és a többi tartományok elég hivatalképes egyénekkel kínálkoznak, s mi egyedül magunknak tulajdonithatnánk, ha a király az oktoberi ígéretek, és az 1741: 15 t. czikk ellenére, mely szerint a hivatalokra csak magyarok nevezendők, kénytelen lenne idegeneket alkalmazni. —

Avagy mit szólnánk ahhoz, ha az országos állomásokra és méltóságokra Ő Felsége Dalmát-, Horváth- és Tóth-országból nevezne ki férfiakat? még csak azt sem mondhatnók, hogy ez az oktoberi ígéretekkel és az 1741: 15 törvényczikkkel ellenkezik, mivel az 1741: 61 törvényczikk értelmében az említett országok szülött fiai, a hivatalviselésre nézve, a magyarok nevezete alatt értetnek, s így magyaroknak tekintetnek!

És mi lenne az idegenek alkalmazásának eredménye?

Meg lehet, hogy egy kettő áldozatul esnék és ekkor a hatalom szigorú rendszabályokat alkalmazna, s azt idegenek bennmaradását még is lehetőségessé tenné.

Am azután hogyan ítélne meg bennünket a világ? azt elhallgatom. —

A birodalom megsértett népeinek szeretet helyett gyűlöletre nyujtanánk okot, s a történet nemzeti dicsőségünk fényében egy foltot jegyezne föl.

Nem, ily eseményre gondolni sem akarok s inkább hiszem, hogy szelíd népünk oly csendesen viselné magát, mint az 1849 utáni bevándorlás korszakában, s meggyőzné a világot arról, hogy a nemes magyar csak nyílt csatában bántja ellenségét, s védtelen emberekre nem emeli bajnokkarát!

S bár csak más baj ne érne bennünket, mint az, hogy idegenekkel vagy olyan magyarokkal kormányoztatnánk, kik magyarok lenni nem akarnak, mint horvát atyánkfiai! — de hát ily kormány alatt mi kilátásunk lenne nemzetiségünk ápolására?!

Lehetséges lenne-e az igazgatás úgy mind az igazságszolgáltatás magyar nyelven? Eltudnának e járni az idegenek a hazai törvények szerént?

És ha nem; úgy nem jönne e vissza, és pedig a szükségesség köpenye alatt a német nyelv a német törvényekkel együtt? —

S mit nyernénk mindebből mi magyarok?!

Azt gondoljuk, talán erősebbé tenne bennünket az idegen nyelv és törvények szülte nemzeti visszahatás?

Igen is, de a mig a százados tölgy a viharokkal daczol: gyökereit a férgek megölik. . . .

Szedhettünk némely tapasztalatot az 1849 utáni 11 év alatt.

A hivatalokra 1849 után nem találkoztot elegendő számú magyar, — bevándoroltak hozzánk az idegenek. — Gyűlöltük és kerültük őket, de mivel kezökben volt a hatalom, melynek oltalmára és segélyére szükségünk volt, érintkeztünk, érintkeznünk kellett velök; és napról napra türelmesebbé lettünk: megtűrtük őket társaságunkban, nem utasíthattuk ki házainkból, hol gyermekeinkkel megismerkedtek. — A szerelem hatalmasabb indulat a nemzetgyűlöletnél, nem csodálkozhatunk, ha a magyar leány nem irtózott a gondolattól, hogy neki német férje legyen. Másutt a jól fizetett hivatal szerezte meg a csatlakozást, a magyar ifju visszavonult, mert látta, hogy az idegen jobb ellátással

kinálkozik, s annyi esze is volt, hogy beláthatta, miként századunk anyagi iránya mellett az ember erre is ad valamit. —

Igy jutottak a sógorok a mi családainkba, hol gyermeknemzés, családi érintkezések, megszokás s világbölcsélet terjesztése által, — mi, mellékesen legyen mondva, azoknál, kik hazájokat elhagyva s nálunk idegen nemzet között megtelepedve jól érezték magukat, jó mértékben diszlett, — csak az idegen elemeket szaporították, — az alatt nem egy magyar ifju ment a behozott német törvények alaposabb megtanulása tekintetéből a bécsi egyetemet látogatni, s hozott haza idegen bölcsességet, s egy kis simülékonytságot, s mindennek következtében csak azt vettük észre, hogy itt-ott a tős gyökeres magyarban is bizonyos fokig alább szállott az idegenkedés az idegen iránt.

Hála a magyarok istenének, s tevékeny hazánkfainak, hogy az oktoberi változás eme lassan lassan mélyebben evődő baj ellen orvosságot nyújtott, különben nem tudom, mire jutottunk volna ötven év alatt.

Hiába mondja nékem valaki, hogy az aggálytulságos, hogy a magyar faj annyi századon át, annyi külön nemzetiségekkel érintkeztén, nem igen vesztett erőt, s bámulatosan fentartotta magát a családokban; hiába mondják ezt ma, midőn ama védbástyák közül, melyek a magyar családokat a mult időkben oltalmazták, a legerősebbek, ma már nem állnak fönn.

Volt ugyanis egy intézményünk, mely a magyar birtokos családokat az ellen védte, hogy a családi vagyon másokra ne szállhasson, az ősiség, — ezt azonban az 1848: 15. t. czikk elvben, és valóságosan az 1852-ik évi nov. 29. kelt császári nyiltparancs eltörülte, — s a

nyiltparancs e részben az 1861. évi magyar országgyűlés által elfogadhatónak nyilvánított törvénykezési javaslatok által fentartatott. —

Voltak ezelőtt törvényeink, melyeknél fogva idegenek Magyarországon ingatlanokat nem birhattak; voltak törvényeink, melyek a honosítást feltételekhez és formákhoz kötvén, az idegenek bejövetelét és elszaporodását meggátolták, milyenek az 1222: 26, — 1439: 16, — 1550: 77, — 1575: 18, — 1630: 30, — 1715: 23, — 1729: 69, törvénycikkelyek, azonban ma már ezeknek sem vesszük hasznát, miután az 1852. évi nov. 29-kén kelt csász. nyiltparancs rendeletéhez képest az idegenek Magyarországon is szabadon szerezhetnek ingatlanokat, s a magyarországyűlés által elfogadhatónak nyilvánított országbirói értekezlet javaslatai a nyilt parancsot e részben is fentartották.

Az előtt az idegenek nem igen juthattak a hatalom gyakorlatához, mivel a megyékben a tisztviselőket magyar emberek választották, s az országos hivatalokra Ő Felsége az 1741: 15. t. cz. értelmében csak magyarokat nevezhetett, természetes, hogy ily körülmények között nem sok kedve lehetett az idegennek hazánkban letelepedni, — de ma, ha mi visszavonulunk, ha a hivatalokat idegenek foglalják el, ha a hivatalos hatalom az idegenek kezében az idegenek védelmet nyújt, — nem tudom, nem lesz e nagyobb a bevándorlás! —

Ellenben, ha a hivatalos állomásokat magyarok foglalják el, a magyar nyelv hivatalos használata az érvényben maradó hazai törvények védpajzsa alatt fentartatik, az idegenek nyelvestől törvényestől elmaradnak, s nemzetiségünk a kezünkben lévő hatalom édesgetése és ápo-

lása mellett, más nemzetiségek elyomása nélkül is terjed és erősbbe lesz.

Ezen előny mindenesetre megérdemli, hogy megfontoljuk, vajjon okosan teszünk-e, ha azt ellökjük magunktól, csupán azért, hogy megmentjük az elvet?!

Igen az elvet, — melyet 1849 után is meg akartunk menteni, de nem sikerült, akkor is visszavonultunk, azonban alig telt el négy öt év, — s a kormány és pedig a német kormány, nem szenvedett szükségét magyarakban, kik akár a gondolkozásmód megváltozása következtében, akár életszükség által kényszerítve szolgálatra kínálkoztak! —

És mi 1854 után a leghazafiasabb érzelmek mellett is jól éreztük magunkat, ha dolgunk lévén a hivatalokban, magyar emberekkel találkoztunk, s hányszor fakadtunk arra, csak a csehek és németek mennének hazánkból, s vinnék haza a német nyelvet, avval a sok német törvénnyel együtt!

S ime, midőn ez óhajtságunk teljesült, ismét visszakarunk esni oda, hova 1849 után vonultunk, a visszavonulás halálos állapotába, s nem gondolunk arra, hogy az emberi természet örök törvénye szerint ismét az történnék velünk, a mi történt, — föleszmélés és szükebb ohajtások az elv rovására!

Egyébiránt az igaz, hogy az egész okoskodás ereje azon feltételen alapszik, miszerint a rólunk intézkedő fennálló hatalom fentartja magát, s ennél fogva azok előtt, kik e hatalom fenmaradásában nem hisznek, sőt épen e hatalom felbomlásából várják a haza jobb sorsát: az elősorolt indokoknak meggyőző ereje nincs.

Hiszen, azt mondják, eleget szenvedtünk már, hitünk megtört, türelmünk megszakadt, jobb nekünk a

szabadság harcza, habár elvérzenénk is, mint a béke a régi járom alatt, mi türünk és várunk, a mig szebb napokat hoz a sors, s megszabadit benntünket valamelyik jó barátunk!

Én nem így gondolkozom. — Az egyes embernek is rossz neven veszem, ha balsorsában nem esze, hanem indulatai után rohan, vakmerő játékot úz, s aztán falba veri fejét, vagy elcsügged, s tétlenül várja a sült galambot, vagy éppen az alamizsnát mások irgalmából. — Ime például egy ember, ki valamely szerencsétlenség következtében vagyonának jó részét elvesztette, de a kinek maradt még annyija, hogy abból egy kis iparkodás mellett megélhetne, s számító gazdálkodással még gyarapodhatnék is. Helyesen tenne-e ezen ember, ha elcsüggedve dologtalanságnak adná magát, s egyedül a szerencsétől várná azt, hogy elveszett vagyonát visszahozza; — s erre várva megmaradt vagyonát fogyasztaná, s nem gondolna a tönkrejutásra, avagy avval vigasztalná magát, hogy a szükség idejében kiségit a szomszéd s megkönyörül valamelyik jó barátja! — Ugyan mire jutna ezen ember, ha szomszéd és jóbarátok éppen a legnagyobb szükség napjaiban maguk sem lennének oly helyzetben, hogy segílyt adhassanak, avagy ha a segílyt netalán adott ígéreteket daczára is megtagadnák!

Ily helyzetben képzelem nemzetemet, a magyar nemzetet, mely sokat vesztett ugyan, de a mely azért nincsen még oly nyomorult sorsban, hogy másokra szoruljon, — sokkal jobban illik férfias jelleméhez ha vesztett kincsei visszaszerzésére józan tevékenységet fejt ki, mintha elhagyja magát; bizonytalan szerencsére vár, s szomszéd s

jóbarátok kétes kegyeire támaszkodva lételét is kockáztatja.

Tanulhattunk apáinktól, — azok is voltak oly körülmények között, mint mi, de nem tévesztették el szemök elől azon nyomorúságokat, melyeket azelőtt hazánkban az idegen beavatkozások előidéztek — vagy a melyek érték a nemzetet, midőn az idegen segélyre hiába várt; — és a midőn apáink a multakra megemlékeztek, azon bizalommal intézték dolgaikat, hogy a nemzet, ha istenugy akarja, maga is tud segíteni baján, — s bizván ezen önerőben, soha sem hagyták oda a tért. — Hogy pedig apáink bölcsen cselekedtek, a következmény megmutatta, egy emberélet kora elég idő a multakból arra, hogy annak történetével állításomat igazoljam.

Most 80 éve II. József uralkodott; uralkodott pedig 10 évig annélkül, hogy meglett volna koronázva már uralkodása kezdete előtt 15 év óta nem volt országgyűlés, ő sem tartott egész uralkodása alatt, noha Ulászló 3 törv. 1. cz. 1622: 2, — 1635: 94, — 1647: 145, — 1655: 49, — 1659: 1, — 1715: 14, — 1723: 7 törvéncikkelyekhez képest minden három év alatt kellett volna országgyűlést tartani; és nem egyedül ezen törvények mellőztettek — megváltoztatta a többi között a megyei rendszert; a megyékbe királyi biztosokat küldött, a tisztviselők nem választottak, hanem úgy lettek kinevezve; változtatásokat tett a kormányszék s bíróságok szerkezetében; félrevetette perlekedési rendszerünket, behozta a német perrendtartást, s általában nem a törvény, hanem saját önkénye szerint uralkodott. A nemzet feljajdult és zúgolódt, de azért nem esett tétlenségbe; a magyar férfi-

ak nem hagyták el állásukat; a megyék, az országbirói, a királyi- és hétszemélyes-udvaritáblák itéltek a behozott német perrendtartás szerint.

II. József halálával 1791-ben II. Leopold összehívta az országgyűlést, ez volt az első 25 év óta; nagy ingerültségben volt a nemzet; nem is hallgatta el panaszait; azonban nem függesztette szemeit a külföldre, hol a francia királyi trón megrendült és ingadozott s a népakarat hatalomra vergődése biztató például szolgált; — nem; — a magyar nemzet nem követte a külföldi utmutatást, nem bontott az ősi alkotmányon, hanem megkoronázta királyát, s bölcs törvények alkotásával építgetett azon, s még inkább megszilárdította azt.

Az igaz, hogy akkor a király és a nemzet megértették egymást, azonban nekünk is van ahhoz reményünk, 1791-ben meghalt a király II. Leopold; utódja Ferencz összehívta az országgyűlést; melyszinte koronázó volt; — és ime apáink ismét dolgaikat rendezték és se országgyűlés alatt s azután nem kacsintgattak a francia népre, mely kivégeztetvén saját királyát, minden hatalmat kezébe ragadott, s hogy megtarthassa azt, hasonló mozgalmakra biztatá a többi népeket is. — Mily csábító szavakkal szólítá föl I. Napoleon a francia császár, ki akkor Európát rettegésben tartá, egy kiáltványában (proclamatiójában) a magyarokat! Segédkezet ígért csupán a végett, hogy lerázzuk az ausztriai igát s tetszés szerént választhassunk királyt, a magyar azonban nem hallgatott reá, s rendíthetlen hive maradt törvényes királyának.

Pedig ez időben I. Napoleon hatalmas volt, meg is tehette volna talán azt a mit ígért; — de eltekintve at-

tól, hogy a magyar nem szokta urát francia módon változtatni, azt is meggondolta, micsoda biztonságot s állandóságot nyújthat egy oly hatalom, mely csupán fegyvereinek élére támaszkodott. — A népszabadító császár 1812-ben ötszázezer katonát vitt Oroszországba az oroszok ellen, az ellenség nem állhatott meg győzni szokott seregei előtt, s még is négy hónap mulva alig tudott harmincezer emberrel Oroszországból vissza futni. — Vajjon nem lett volna e jó nekünk Napoleon felhívására hallgatni, — — és annak következtében öt szövetségesek gyanánt egy kis hadsereggel elkisérni Oroszországba s ott megfagyni a francziákkal együtt; azoknak pedig kik itthon maradtunk, rövid idő mulva száműzött Nagyurunk sorsát könyezni, s itt hagyott nyomorúságunkból utána sohajtozni Elba és Sz.-Helena szigetére?!

Nemde az eredmény azt tanusítja, hogy apáink okosan viselték magukat, midőn a sokat ígérő biztatásra keveset adván, békességben megmaradtak; pedig nem lehetne azt mondani, hogy a belbéke mellett nagy boldogságban gyönyörködtek, s hogy itthon nem érte őket oly nyavalya, melytől szabadulni jó lett volna.

Él még elég ember, ki emlékezik, mily rosszul álltak pénz dolgában; sokkal rosszabbul mint mi napjainkban; a papiros pénz értéke évről évre csökkent, míg végre kicseréltetett uj papiros pénzzel; azonban az ó-pénz értéke leszállított, s a kinek volt 500 frtja ó-bankóban, kapott érte 100 frtnyi uj papirost. Ma az ezüst túlértéke 100 frt után 40 frtot tesz; — kap tehát az ember 140 papirosért 100 frtot ezüst pénzben; 1811-ben 140 frt ó-bankóért kapott az ember 28 frtot — és pedig nem ezüstben hanem uj bankóban.

A papiros pénz értékének eme leszállítása fontos intézkedés volt; fontosabb mint az évi adó kivetése; — mert ha valamely kormány annyi bankót bocsáthat ki, a mennyire szüksége van, s azután a kibocsátott papiros pénznek értékét tetszésszerént leszállithatja, s teljes értékben adott új papirossal becserélheti, akkor annyi pénzt csinálhat a mennyit tetszik s nincs szüksége adóra. —

Igen is, az említett pénzleszállítás (devaluatio) mélyebben vágott a nemzet vagyonába, mint az adóztatás; pedig az ez iránti intézkedés az 1715: 8, és 1790: 19 t. cz. szerint az országgyűlés köréhez tartozott; következésképpen a pénz leszállításához is joga volt a nemzetnek hozzászólni, a király még is az idézett törvények s az 1791: 12. t. cziknek abbéli biztosítása ellenére, miszerént Magyarország többé nyiltparancsal nem fog kormányoztatni, már az 1811 évi februar 20-kán kelt királyi leirattal, tehát országgyűlésen kívül nyiltparancsal által intézkedett. — S midőn a leszállítás következtében a magánkötelezések leszállítása iránt Ő Felsége az 1812 évben összehívott országgyűlésnek előterjesztést tett; de az országgyűlés és a király között megállapodás nem jöhetett létre, Ő Felsége az országgyűlés berekesztése után, 1812 évi august. 1-én kelt leiratával, tehát ismét nyiltparancsal rendezte a magán viszonyokat is.

És így nem csak a leszállítás szerencsétlensége érte a nemzetet, hanem az is, hogy az a nemzet beleegyezésének mellőzésével vitetett körösztül, s még a magános viszonyok is királyi leirattal intéztettek el.

S vajjon mit tettek a bírák, kiket a királyi leirat szigoruan kötelezett, hogy az abban fölállított rendszabályok szerint itéljenek; — visszavonultak talán álló-

másairól? — Nem bizony; hanem itéltek a királyi rendelet szerént!

S még ez nem volt elég, 1812 évtől fogva 1824-ig nem tartatott országgyűlés, pedig nem régen az 1791: 13. t. cikk által megerősítették azon korábbi törvényeink, melyeknél fogva minden harmadik évben kellett volna tartani országgyűlést! — Ugyan hány törvénytelen rendelet adatott ki ezen idő alatt? hanem azért a nemzet nem lépett le a politikai tevékenység teréről, s nem mondtak le a tisztviselőkről, mint a múlt esztendőben, hanem a törvényhatóságok egy kis óvás mellett szépen teljesítették a törvénytelen rendeleteket.

De menjünk tovább. 1830-ban a francia forradalom fél Európát megrázkodtatta, fölkeltek a lengyelek is, talán mi is fölhasználhattuk volna a jó alkalmat, — nem, mi újabb törvények alkotására készültünk, s az 183²/₆ és 1840 évi országgyűléseken oly törvényeket alkottunk, melyekkel bizonyára nagyobb haladást tettünk a nemzet szebb jövődjéhez, mint tehettünk volna a legsikerültebb forradalom által.

Nem akarok az 1848—49-ki szomorú eseményekből következtetést vonni, nem akarom felhozni a lengyelek mozgalmait (a szerencsétlenek valahányszor felkeltek, annyiszor elvérzettek), hanem fölhozom a francziákat, kik ötven év alatt háromszor csináltak forradalmat s mindenkor sikeresen; ugyan mit nyertek ezek a forradalmak által?

A nemzeti Convent 1791-ben köztársaságnak nyilvánította Franciaországot; fenállhatott volna az a külhatalmak miatt, de az országon belül bőséges vérről öntözték a szabadság fája, egész Franciaországban pusztított a guillotiné s nem győzvén az egyenkénti kivégez-

tetések, folyóba fulasztattak s kartácsok által végeztettek ki tömegesen a gyanusok. —

Írják, hogy volt időszak, midőn Párisban 10,000 ember ült fogságban s naponként több mint 40 ember került a bárd alá! A rokonok némán szemlélték övéik kivégeztetését, egy sohaj elegendő volt, hogy mint elégedetlenek kivégeztessenek; a gyermek szülőit, a testvér testvéreit hozta áldozatul a szabadságnak, mely nem kímélt pártot, s egyaránt ontotta a cordelier, a jakobinus, a mérsékelt, a gazdag, a hallgató és beszélőnek véréit. —

És mi lett a vége a szabadság eme bel harcának? Az, hogy a hatalom a polgári kezekből katonai kezekbe került; a felbomlott társadalmi rend helyreállítása tekintetéből szükségesnek ismertetett, hogy a szabadság rovására erős kormány foglaljon helyet, — egy vitéz katona, ki e szükségét fölismerte, a nélkül hogy megkérdezte volna a népet, I. Napoleon neve alatt császárrá tette magát, de a ki az ekként megsemmisített szabadságért nem adott kárpótlást, nyugalmat népének, hanem pusztította annak véréit, pénzét a rövid dicsőségért, s végre is 1814-ben oda jutattá a francia nemzetet, a hol az a forradalom előtt volt, a helyreállított királyi trón hatalma alá.

Az 1830 évi francia forradalom szinte sikerült, s mi haszonnal? választott a nemzet király helyett királyt, tehát csak urát változtatta.

Az 1848-ik évben Franciaország ismét köztársasággá alakult, — de a köztársaság nem állhatott fön, a francia nép kénytelen volt ismét föláldozni a szabadságot a rendért, s lőn magából a köztársaság elnökéből császár, III. Napoleon neve alatt, ki ma oly hatalommal

uralkodik Franciaországban, hogy avval a francia alkotmányt, ha van? akkor és úgy változtathatja meg, a mikor és mint neki tetszik.

S ha mind a mellett Franciaország ma jóléttel és nagysággal dicsekszik, bátran elmondhatjuk, hogy a mostani állapot nem a forradalom, hanem a rend helyreállításának műve; és más részről azt kérdezhetjük, biztos-e a francia nép arról, hogy ezen állapot III. Napoleon uralkodásának megszűnte után is tartani fog? — S nem félhet e attól, hogy az első nyílt alkalmmal, s talán borzasztóbb pusztítással mint valaha, kitérnek a pártok egymás ellen, s maga magát emészti föl a most egyesítve tartott nemzeti erő?

Már most ha egyik vagy másik hazámfiától, ki Franciaországra fordítja szemeit, azt kérdezném: ugyan mit kívánsz te jó barátom, kívánsz e oly szabadságot, oly alkotmányt milyen Franciaországban uralkodik, s kívánsz-e oly bizonytalanságot, milyennek a francia nép ki van téve? bizonyosan azt felelné: egyik sem kell?

Pedig van e tárgynak még egy más oldala, melyről nagyon könnyű látni, hogy a francia vagy olasz kísérletek nem a magyarnak valók.

Ha a gazdag Franciaország 37 millió francia népe kedvet nyer alkotmányának fölforgatása s valamely új eszmének valószínűsítésére, s ha erre pénzének millióit és népének százezereit elvesztegeti, a veszteséget nem oly nagyon érzi meg, mint a szegény Magyarország néhány millió magyar népe az aránylagosan kisebb veszteséget megérezné.

És ha a külön fejedelmek alatt elválasztva élt olasz nép az uralkodó hatalmak megsemmisítésével egy nagy

testté egyesült; — akkor a külön elemekből álló Magyarország az összetartó uralkodó hatalom megsemmisülésével, ugyanazon oknál fogva felbomlanék! s lehetne talán egy magyar kerület, de ország többé soha.

S vajjon miben állana azon szabadság, melyet az összeolvadt magyar nép őseink országáért nyerne? Abban talán, hogy azon korona után leskelődő külföldi herceget, kit nem a nemzet hanem néhány ember s a pártfogók kegyelme királylyá választott, megkoronázhatná, vagy hogy szabadon választhatna királyt, vagy hogy megváltoztathatná a kormányformát s általában az alkotmányt?

Hiszen mi magyarok, mi már birtunk ilyen szabadságot.

Ugyan mi gátolt bennünket akkor, midőn mi szabadon választottuk királyainkat a trón megüresedése eseteiben, hogy ne szabjunk olyan feltételeket a megválasztandó királynak, milyeneket nekünk szabni tettett; avagy mi gátolt abban hogy meg ne változtassuk a kormány formát, s Magyarországból ne alakítsunk köztársaságot s egészben meg ne változtassuk alkotmányunkat?

Igen, de mi nem akartuk kockára tenni intézményeinket, nem akartuk a bizonyos jót föláldozni a bizonytalan jobbért, s megtartottuk az egyedurkodási kormány formát, a királyságot, melyhez a magyar népnek keleti természeténél fogva legtöbb hajlama van. — Sőt mi több, egy időre lemondottunk a királyválasztási szabadságról, egy örököségi rendet fogadván el, mely szerint a király halálával egyik az uralkodó család tagjai közül s pedig az lép a trónra, a kire kerül a sor, nem pedig a kit mi akarnánk.

S ki merné azt állítani, hogy a magyar e lépést, melylyel szabadságának egy részét föláldozta, nem helyesen tette ?

Hiszen a magán ember életében is azt tapasztaljuk, hogy miután a fiatal ember a szabad életnek jó és rossz oldalaival megismerkedett, érettebb korában megállapodás és léte biztosítása után törekszik, s a végett önként áldoz valamit a szabadságból. — Igen is, érettebb körünkben tartós viszonyokat keresünk, állandó szolgálatra kötelezzük magunkat, állandó hivatal után látunk, megházasodunk, sőt végrendeleteinket is úgy készítjük, hogy az örökségül hagyott vagyont a könyelmű utódok el ne pazarolhassák.

Ki kárhoztathatná e tetteinket csupán azért, mivel levonnak valamit a szabadságból ?

Józan ember bizonyosan nem fogja azokat kárhoztatni, hiszen nem a szabadság azon főczél, melynek elérésére az ember hivatva van; a szabadság arra nézve csak eszköz, mit az ember, ha megszeretett fölhasznál, s ha kell feláldozhat, hogy czélját érje.

Igy van ez a nép életében is. Minden népnek úgy látszik van legalább egy korszaka, melyben szabadság után törekszik, ha elérte, avagy ha már bírja azt, azonnal észreveszi, hogy nem a szabadság a főczél, melynek elérésére hivatva van, hogy az csak eszköz, melyet intézmények alkotására fölhasználhat, s föl is használ, hogy lételét, kifejlődését biztosítsa, jólétet szerezzen és állandósítsa ! .

Ezt tette a szabad magyar nép is, az örököségi rend elfogadásával. — Ki tudja, nem esett volna-e a nélkül a királyválasztások alkalmával keletkezett pártok viszályainak áldozatul ?

Magyarország a multban annyi hatalmas családot, annyi tündöklő nagy urat számított, s talán ma is számított, hogy az egész földi világot elláthatta volna s elláthatná királyokkal.

E nagyság érzete, s e mellett egy kis nagyravágyás lehettek okai, hogy egyik másik hivatva találta magát a magyar királyi trónra, vagy legalább arra, hogy a választásban eldöntő befolyást gyakoroljon. — A trónkövetelők kísérletei örökös nyugtalanságban emésztették a haza erejét, s annak sorsa soha sem volt oly bizonytalan, mint a választások korszakában — a szabadság fénykorában.

E bizonytalanság s a pártviszályok ellen biztosítunk kellett magunkat, s biztosítottuk az örökösödési renddel, e lépésünk bizonyosan az érettség lépése volt, oly lépés, melyet ha a fenálló örököségi szerződés megszűnnék: a nemzet előbb utóbb megüitana, mivel megvan győződve, hogy ez intézményre szüksége van.

Fölsímték e szükségét őseink, még pedig előbb, hogy sem e hazát megalapították.

Már a hét vezér alatt tett a magyar hasonló intézkedést; már akkor elhatározta, hogy egy családból, az Árpád házból választja fejedelmeit; — s ugy is tett, több mint 300 éven át mindaddig, még e családnak tagjai akadtak.

S hogy a nemzet ez intézkedések, különösen az utóbbi örököségi rend elfogadásával lételének és kifejlődésének biztosságot szerzett, azt a tapasztalat igazolta. A legközelebb lefolyt századok alatt belnyugtalanságoknak alig van példája, a mi van az csekély, s oly természetű, hogy olyan a világ kezdetétől fogva mindenkor volt, és a világ végeig mindenkor lesz, mivel az emberi

vágyódások öröktől fogva örökké elágoznak, s a midőn az egyik ember, például a mezei gazda — esőt, az utas szép napot, az egyik bő termést, a másik kinek pinczéje és csüre tele van, szükségét ohajt, ugyanazon egy időben, akkor az egek véghetetlen hatalma sem képes minden embert teljesen kielégíteni.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy minden zúgolódás a vágyak kielégíthetetlenségéből származik, — tudom én jól, hogy a kormányoknak is vannak bűnei, s hogy a nép sokszor szenved igaztalanságokat, — azonban jaj azon népnek, mely a rajta elkövetett bántalmakat egyenesen fejedelmének tulajdonítja, s még inkább jaj egy oly népnek, mely mint a magyar, fejedelme családjához örököségi szerződés által kötve van.

Ugyanis az emberi természetben megvan azon gyarlóság, hogy az apa hibái miatt a gyermekeket is gyűlöljük. — ugyan hogy érezhetnénk azon fogalom mellett, miszerint a nemzet sérelmei egyenesen a király kezéből jönnek, a legnemesebb lelkű király iránt szeretetet, ha apjának vagy ősapjának uralkodása alatt sérelmeket szenvedtünk? s hogyan várhatjuk azt, hogy szeretet nélkül egymáshoz kötve boldogok leszünk?

Ha valamely nemzet az egyeduralkodási kormány forma alatt nyugodt, boldog kíván lenni, ugy mindenek előtt azon eszmével kell megbarátkoznia, hogy az uralkodó kezéből rossz nem származhatik, s hogy mind azt mi jogos panaszra adhat okot, az uralkodó tanácsosainak kell tulajdonítani, a kik ellen azután a megsértett nemzet igazságszolgáltatást követelhet.

És ugy látszik ezen eszme vezérelte őseinket akkor, midőn 1507-ben a Rákos terén tartott országgyü-

lésen megalkották a 7-ik törvényczikket, mely azon urakat és országlakókat, kik a királyi tanácsban az ország szabadsága és törvényei ellen vétkezni mernének, hazaárulóknak nyilvánítja, s feljogosítja az országgyűlést, hogy azokat vagyonuk és személyökre nézve megbüntethesse.

A midőn a mi törvényhozásunk a király vétkes tanácsadóinak megbüntethetéséről gondoskodott, nem találunk olyan törvényt, melynél fogva maga a király, valamely tett miatt felelősre vonathatnék, sőt az 1848 évi III. törv. czikk. melynek 4-ik §-a szerint a ministerium mindegyik tagja felelős, az 1-ső §. világosan kimondja, hogy Ő Felségének a királynak személye s z e n t é s s é r t h e t e t l e n !

Ámde, ha a király szent, ugy nem véthet a nemzet ellen; ha pedig sérthetetlen, ugy nem gondolhat arra, hogy népe sérteni akarja, de anép sem gondolhat megsértésre.

Igy gondolkoztak az 1848-iki törvényeket alkotó honatyák !

Igy gondolkoztak a törvényhatóságok s Magyarország országgyűlési képviselői 1861-ben; nem a Felsőges uralkodónak, hanem az azt környező nem magyar kormányférfiaknak" tulajdonitván a nemzet 12 évi sulyos szenvedését.

Igy gondolkozik a nemzet minden érett tagja ma is; s különösen az, ki az 1848-at tűzte ki zászlójára, ki felelős ministeriumot kíván, nem gondolkozhatik más-képen; az nem forralhat oly óhajtásokat, melyeknek valósulása két ellenséges táborba szakasztaná a királyt és nemzetet, bizonyosan magát a nemzetet is; az nem sóvároghat az uralkodó hatalom felbomlása után, mely a magyar király kezében maholnap Magyarország javára

s összetartására fordítható, — hanem inkább azon töri fejét, miképen lehetne a félreértések következtében keletkezett kölcsönös nehezteléseket megszüntetni s fejedelem és a nép között őszinte kiengesztelődést eszközölni.

Miképen lehetne vagy kellene ennek megtörténni, a fölött e helyen nem mondhatom el nézetemet, mivel ez értekezésem tárgyához nem tartozik; azonban mondas nélkül is beláthatja minden ember, hogy az által ha a magyar ember a közpályáról visszavonulna, ha a trón közelében helyet foglaló magyar kormányférfiak a nemzeti közvélemény nyomása következtében visszalépésre kényszerítenének, a kiengesztelődés csak neheztelve lenne, — ellenben sokkal hamarabb és bizonyosabban bekövetkezik az, ha a fejedelmet magyar hazafiak veszik körül, s a közállomásokat általában magyar emberek foglalják el.

Ezek ha mást nem tehetnek, egyrésztől csillapítani fogják az ingerült kedélyeket, más részről mivel a magyar ember hazudni és hizelegni nem szokott, a közhangulatról hű jelentést fognak adni, -- amazok pedig ott a király körében, iparkodni fognak, hogy megnyerjék maguknak a fejedelem szívét, s ha azt maguknak meg nyerték, a nemzetnek nyerték meg; és azután, ha a nemzetnek őszinte ragaszkodásáról, rendithetlen hűségéről, s még is annyi méltatlan szenvedéseiről, s ehhez még a magyar korona magasztos hivatásáról szólnak, s az egyesek szavának a nemzet szeretete adja meg a hatást: a király előbb utóbb megérti azt.

Á világ igen sokszor apró dolgokon fordul meg, s a gondviselés nem hagyja el az igaz embert, nem a nemzetet, mely a jog terén áll; ha egyebet nem nyújt,

körülményeket létesít, melyek a hatalmasoknak intő példakul szolgálnak, csak legyen, ki azokat a szenvedők nevében isten ujjára figyelmeztesse.

Ime a hatalom embereivel érintkező hazafiak e tekintetben is sokat tehetnek, de akár mit tegyenek is, lépéseiket siker csak úgy fogja követni, ha folytonosan a nemzet magatartására hivatkozhatnak, ha azt mondhatják: Ime a magyar nem akar lemondani jogairól, de a törvényes állapot helyreállítását egyedül királyától várja, hogy hisz ennek ígéretében, s számít az ígéret teljesítésére, mivel bizalommal fogadja azon intézkedéseket, melyeket Ő Felsége épen az átmenet létesítésére ideiglenesen szükségeseknk nyilvánított.

Az igaz, hogy a nemzet eddigi magatartása bizalmat tanusított — s még is elmaradt a kívánt siker. — Ugyanis 1860. évi october után, midőn a megyeibizottmányok alakításáról volt a szó, minden mélyebb itéletű ember azt mondá: a bizottmányok nem lesznek ugyan szorosan véve törvényesek, hanem azért foglaljuk el a tért, tanusítsunk bizodalmat, — ugy szinte midőn 1861-ben az országgyűlés egybehivatott, mindenikünk látta a hiányokat, de azért elfoglaltuk a tért, hogy bizalmat tanusítsunk, — a bizalmas közeledések nem vezettek célhoz.

Azonban ha az első kísérlet nem sikerült, akár a mi hibánk miatt akár a nélkül, ez még nem elég ok arra, hogy az újabb kísérlethez ne kössünk jó reményt, s a bizalmat a kérdésben forgó legújabb intézkedéstől egészen megtagadjuk az által, hogy mindnyájan oda hagyjuk a tért!

Nem, ezt nem jól tennők. A hol az egyik hazafi hitben és reményben kifáradva elhagyja helyét, foglal-

ja el azt a másik, ki azt következetlenség nélkül megteheti, ki kevesebbé buzgolkodott, ki még ki nem fáradt, kinek türelmesebb jelleménél fogva nagyobb a kiertartása.

Én így gondolkozom, s a mily hazafinak tartom azt, ki állásáról, melyet nyilvánított elveivel összenemegyeztethet, visszalép, s ezzel meggyőződésének a nép és uralkodó előtt hitelt és tiszteletet szerez, mikből a hazára is háromlik haszon; — úgy hazafiaknak tartom azokat is, kik az üresen hagyott helyeket, habár más elvekből de szinte a haza javának előmozdítása végett elfoglalják, — s hogy különösen kifejezzem magamat, hazafiaknak tartom azokat: kik a többször említett tömeges lemondások következtében a szükség által parancsolt kinevezés útján tért foglalva, veszélyben forgó nemzetiségünk s nemzeti önállásunk megmentésének egy újabb próbájára vállalkoznak.

És így akármily szempontból itéljük meg ezen hazánkfiait, nem tarthatjuk őket hazaárulóknak, miként őket itt-ott egy éretlen magyarka rágalmazza; ne is türjük meg, hogy előttünk ily nem magyar ember szájába való vélemény nyilatkozzék! utasítsuk az ily lármás embereket vissza, és pedig annál inkább, mert bizonyosak lehetünk, hogy mennél jobb hazafi valaki ma, annál kevesebbet izgat, annál kevesebbet szítja az indulatok lángját, mely úgy látszik, úgy is már fejünk fölé csapott.

A legközelebb mult évben úgy tapasztalhattuk: hogy olyanok nyilatkoztak lehangosabban, a kiknek leginkább illet volna a hallgatás.

Ma is azt vesszük észre, hogy a független ember csendesen viseli magát, s ha maga a nyilvános pályától tartózkodik is, legalább nem szór szitkot azok ellen, kik

akár meggyőződésből, akár életszükség által kényszerítve magukat a közügynek föláldozzák, — ellenben nem egy példája van annak, hogy rendelkezés alatt álló tisztviselők, kik a 12 évi önkényes uralkodás alatt kész szolgák voltak, s kik a 13-ik évben a katonai végrehajtással beszedett adóból a törvénytelennek nyilvánított fináncz hatóságoktól havi fizetéseiket felszedték, s még mai napig is szedegetik : fennen hirdetik a világnak, hogy ők a most kínálkozó tisztii állomásokat hazafiságból nem fogadhatják el!

Bizony bizony mondom nektek, nem mindenki igaz, a ki hirdeti az isten igéjét ; mig ellenben igen sokan vannak, kik a hívők társaságából kizárva, a hívők országáért imádkoznak!

Csak egy pillanatra lehetne belátni az emberek szívébe, s hány hazafit találnánk ott, a hol őket nem kerestük, például: egy volt cs. kir. tisztviselő mostani magányában, a fináncz, a csendőr, a katona egyenruhájában! Ó Istenem, engedd meg, hogy fölismerjük egymást, hogy minden erőt, minden csepp vért egyesíthesünk a hazáért és királyunkért!

Ezzel bevégeztem azt, mit mondani akartam. A támasztható vélemények közül a legszebbiket mondtam el a mostan alkalmazott tisztviselőkről, — egyedül tőlük függ, hogy azt hivataloskodásukkal igazolják s tettel bebizonyítsák, miként ők csakugyan jó hazafiak. — Alkalom, ugyhiszem nem hiányzik, a közönség apró körülményekből is merit ítéletet. —

Ha a tisztviselők a rájuk bizott hivatalokat tisztán kezelik, gyorsan és igazságosan járnak el, szívéből hordozzák a vagyont és személy-bátorságot, a hiteltörvények szigorú alkalmazásával emelik a hitelt, a kezökben lévő hatalommal nem élnek vissza, a polgártársak alkotmányát nem magasztalgatják a pandur pálcájával, nyilatkozataikban és tetteikben türelmet, szelidséget, jó akaratot tanúsítanak, ha helyesen felfogják a helyzet ideiglenességét s nem mutatnak oly hajlamot, mintha a mostani állapotot állandósítani akarnák, különösen ha a lelépett tisztviselők s a buzgóbb hazafiak irányában ildomosan, békítő szeretettel viselik magukat, — úgy legkevésbé sem kételkedem, hogy a közönség elismerését és rokonszenvét meg fogják nyerni, s a mint megérdemelték, a legközelebbi alkotmányos mozgalom alkalmával a választó közönség bizalmában részesülnek !

Engedje a magyarok istene, hogy ohajtásom teljesüljön !

